

Ο Απόστολος Παύλος και η Θεσσαλονίκη. Η πορεία του Παύλου προς τη Θεσσαλονίκη

[Ορθοδοξία](#) / [Καινή Διαθήκη](#)

[Χρήστος Οικονόμου, Πρόεδρος Τμήματος Θεολογίας Πανεπιστημίου Λευκωσίας](#)

Με την ευκαιρία της εορτής των Πρωτοκορυφαίων Αποστόλων Πέτρου και Παύλου δράττομαι της ευκαιρίας να αφιερώσω στην όμορφη πόλη του Θερμαϊκού, την προσφυγομάνα Θεσσαλονίκη, η οποία μετά την εισβολή των Τούρκων στην ιδιαίτερή μου πατρίδα Κύπρο και την προσφυγοποίησή μου το 1974 από το θαλασσοφίλητο χωριό μου, τον Άγιο Επίκτητο Κυρηνείας, έγινε η δεύτερη πατρίδα μου για σχεδόν μισό αιώνα.

Εκεί με την σύζυγό μου δημιουργήσαμε την οικογένειά μας, τα παιδιά και τα εγγόνια μας και την μακρά Πανεπιστημιακή σταδιοδρομία μου και αισθάνθηκα τη φιλοξενία αυτής της μαγικής πόλης και την εκτίμηση των ανθρώπων της.

Σήμερα, λοιπόν, της αφιερώνω τούτη τη μελέτη μου: «Ο Απόστολος

Παύλος και η Θεσσαλονίκη», ως ελάχιστο δείγμα της αγάπης και του χρέους μου.

Καθηγητής Χρήστος Κ. Οικονόμου

**τ. Πρόεδρος και Κοσμήτορας της Θεολογικής Σχολής Θεσσαλονίκης
Πρόεδρος του Τμήματος Θεολογίας του Πανεπιστημίου Λευκωσίας**

Ο Απόστολος Παύλος και η Θεσσαλονίκη

Το γενικότερο σχέδιο των Πράξεων στηρίζεται σε μια τετραμερή διαίρεση που έχει θεολογικά, φιλολογικά, ιστορικά και γεωγραφικά κριτήρια που παρατίθενται στο κείμενο. Όσοι ερευνητές ακολουθού αυτή τη διαίρεση στηρίζονται στη βασική εξαγγελία του αναστημένου Χριστού, την οποία καταγράφει ο συγγραφέας των Πράξεων στο στίχο Πραξ. 1,8 «αλλά λήμψεσθε δύναμιν επελθόντος του Αγίου Πνεύματος εφ' υμάς και έσεσθέ μου μάρτυρες εν τε Ιερουσαλήμ και εν πάση τη Ιουδαία και Σαμαρεία και έως εσχάτου της γης». Αυτή η προγραμματική εξαγγελία του Ιησού πάνω στην οποία ο συγγραφέας στηρίζει το σχέδιο των Πράξεων, αποτελεί το ερμηνευτικό κλειδί και τον οδηγό για μια σωστή ιστορικοθεολογική προσέγγιση του δεύτερου λόγου που συνέγραψε ο ευαγγελιστής Λουκάς.

Η δεύτερη αποστολική περιοδεία του Παύλου περιλαμβάνει τις διηγήσεις των Πραξ. 15,36-18,22, δηλ. την αναχώρηση του αποστόλου από την Αντιόχεια, την επίσκεψη των Φιλίππων, της Αμφιπόλεως, της Απολλωνίας, της Θεσσαλονίκης, της Βέροιας, των Αθηνών, της Κορίνθου και επιστροφή πάλι στο ιεραποστολικό του κέντρο την Αντιόχεια. Ανάμεσα στα γεγονότα που διηγείται ο Λουκάς περιλαμβάνεται και η επίσκεψη του Παύλου και των συνοδών του στη Θεσσαλονίκη

και η ίδρυση της πρώτης χριστιανικής κοινότητας της πόλεως.

Η περικοπή που διηγείται τις σχετικές πληροφορίες είναι Πράξ. 17,1-10.

1. Η πορεία του Παύλου προς τη Θεσσαλονίκη

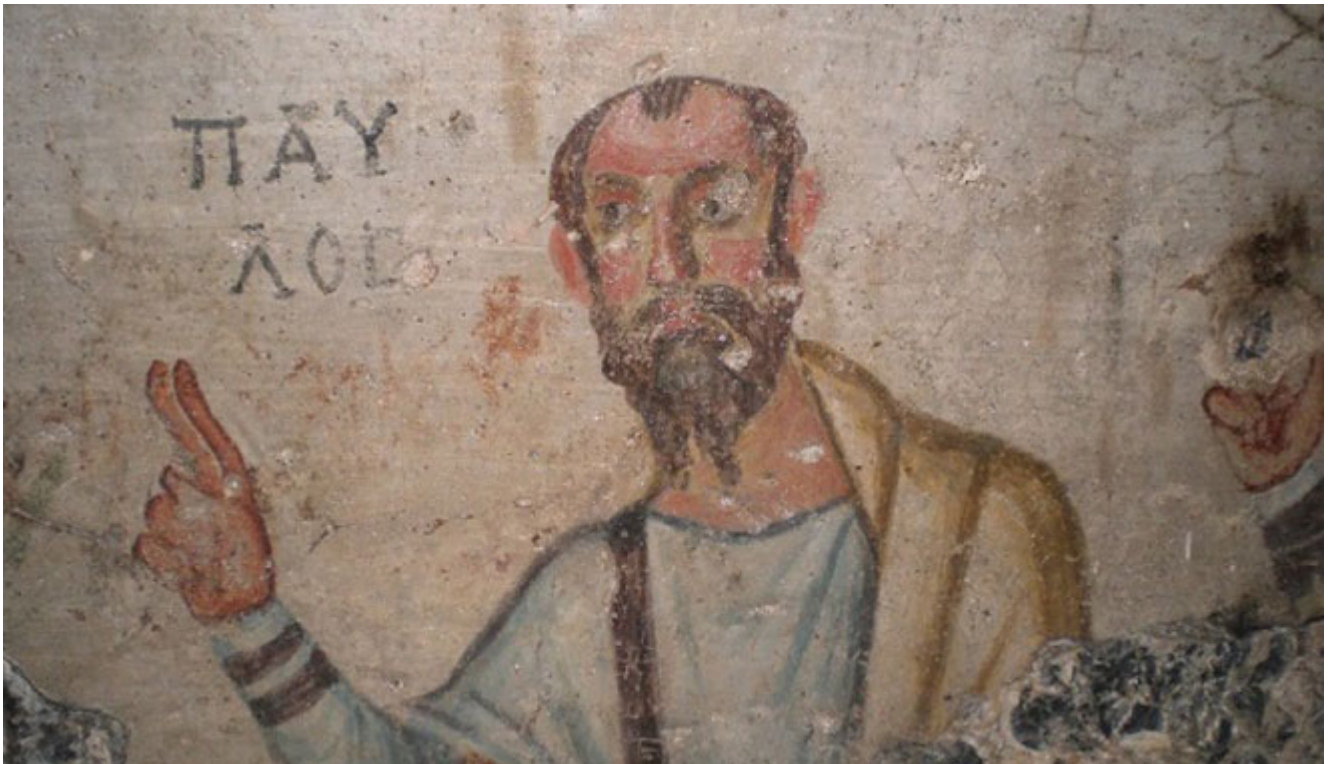
17,1. Διοδεύσαντες δὲ τὴν Ἀμφίπολιν καὶ Ἀπολλωνίαν ἦλθον εἰς Θεσσαλονίκην, ὅπου ἦν ἡ συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων.

Τα προβλήματα που μπορούν να τεθούν στον παρόντα στίχο είναι βασικά τα εξής: α) Ποιοι συνόδευσαν τον Παύλο από τους Φιλίππους στη Θεσσαλονίκη. β) Στην Αμφίπολη και την Απολλωνία έκανε η ιεραποστολική ομάδα σταθμό, όπου ανέπτυξε ο Παύλος το ευαγγέλιο ή απλά πέρασαν από τις πόλεις αυτές χωρίς καμιά διακοπή και χωρίς κανένα σταθμό. γ) Ποια πορεία ακολούθησαν από τους Φιλίππους για να φθάσουν Θεσσαλονίκη και κυρίως από ποια Πύλη μπήκαν στην πόλη. δ) Η συναγωγή της Θεσσαλονίκης ήταν το κέντρο λατρείας τω Ιουδαίων όλης της Μακεδονίας ή εξυπηρετούσε τις ανάγκες κυρίως της μεγαλουπόλεως.

α) Ως προς το πρώτο ερώτημα· εκ πρώτης όψεως, από τις πληροφορίες των Πράξεων 16,16-40 φαίνεται ότι την ιεραποστολική ομάδα αποτελούσαν ο Παύλος και ο Σίλας. Όμως η ιεραποστολική ομάδα αποτελείτο από τον Παύλο και τον Σίλα (Πράξ. 15,40), τον Τιμόθεο (Πράξ. 16,1-3) και τον Λουκά (Πράξ. 16,10). Στο περιστατικό της θεραπείας της κοπέλας που είχε μαντικό πνεύμα φαίνεται ότι ήσαν παρόντες ο Παύλος και ο Σίλας, γιατί αυτούς μόνο συνέλαβαν. Τους οδήγησαν στην αγορά, τους παρουσίασαν στις αρχές, τους ράβδισαν και τους έκλεισαν στη φυλακή (Πράξ. 16,1-24). Στη συνέχεια, μετά τη μεταστροφή του δεσμοφύλακα από το κήρυγμα του Παύλου και του Σίλα (Πράξ. 16,25-34), αυτούς τους δύο ιεραπόστολους αποφυλάκισαν και τους παρακάλεσαν να φύγουν από την πόλη (Πράξ. 16,39). Σύμφωνα με την πληροφορία του κειμένου, αυτοί οι δύο ιεραπόστολοι, αφού βγήκαν από την φυλακή πήγαν στο σπίτι της Λυδίας, είδαν τους αδελφούς της πρώτης χριστιανικής κοινότητας των Φιλίππων, τους ενθάρρυναν και αναχώρησαν· «ἐξεληθόντες δὲ ἐκ τῆς φυλακῆς εἰσῆλθον πρὸς τὴν Λυδίαν, καὶ ἰδόντες τοὺς ἀδελφοὺς παρεκάλεσαν αὐτοὺς καὶ ἐξῆλθον» (Πράξ. 16,40)[1].

Ο Λουκάς συνδέει με μεγάλη ευστοχία το στίχο Πράξ. 16,40 με το στίχο Πράξ. 17,1. Το «ἐξῆλθον», που δηλώνει αναχώρηση από τους Φιλίππους, συνδέεται άμεσα με το «διοδεύσαντες... ἦλθον εἰς Θεσσαλονίκην». Αυτοί που αναχώρησαν από τους Φιλίππους πέρασαν από την Αμφίπολη και την Απολλωνία και έφθασαν στη Θεσσαλονίκη. το κείμενο σύμφωνα με τα συμφραζόμενα και τη σύνταξή του αφήνει να νοηθεί ότι την ιεραποστολική ομάδα αποτελούσαν ο Παύλος και ο Σίλας.

Εξάλλου αυτό δηλώνεται σαφώς και στη σχετική διήγηση. Όσοι από τους ακροατές του κηρύγματος πείσθηκαν, «προσεκληρώθησαν τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Σίλῳ» (Πράξ. 17,4). Αλλά και στη συνέχεια αυτοί που φυγαδεύτηκαν από τη Θεσσαλονίκη για τη Βέροια ήσαν ο Παύλος και ο Σίλας (Πράξ. 17,10). Όπως στην περίπτωση των Φιλίππων αυτοί που εξήλθαν ήσαν ο Παύλος και ο Σίλας, έτσι και εδώ συνεχίζει ο συγγραφέας των Πράξεων να αναφέρει μόνον αυτά τα δύο πρόσωπα και να παραλείπει τον Τιμόθεο και τον Λουκά που συναποτελούσαν αρχικά την ιεραποστολική ομάδα των Φιλίππων.

Ωστόσο στη διήγηση για την ιεραποστολή του Παύλου στη Βέροια, αμέσως μετά τη Θεσσαλονίκη, ο συγγραφέας των Πράξεων εμφανίζει στο προσκήνιο και πάλι τον Τιμόθεο[2].

Από την άλλη πλευρά ο Παύλος στην Α΄ Θεσσαλονικείς θέλει να δείξει το αμέριστο ενδιαφέρον του στη νεοσύστατη χριστιανική κοινότητα της πρωτεύουσας της Μακεδονίας. Γι' αυτό υπογραμμίζει την άμεση αποστολή του Τιμοθέου στην Θεσσαλονίκη· «Διὸ μηκέτι στέγοντες εὐδοκήσαμεν καταλειφθῆναι ἐν Ἀθήναις μόνοι, καὶ ἐπέμψαμεν Τιμόθεον, τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν καὶ διάκονον τοῦ Θεοῦ καὶ συνεργὸν ἡμῶν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸ στηρίξαι ὑμᾶς καὶ παρακαλέσαι ὑμᾶς περὶ τῆς πίστεως ὑμῶν» (Α΄ Θεσ. 3,1-2). Επομένως, αυτοί που «ἐξήλθαν» αναχώρησαν από τους Φιλίππους και πέρασαν από την Αμφίπολη και την Απολλωνία, οι «διοδεύσαντες» ήσαν ο Παύλος με τον Σίλα και κατά πάσαν πιθανότητα ο Τιμόθεος.

β) Για το δεύτερο ερώτημα που θέσαμε παραπάνω, αν οι ιεραπόστολοι έκαναν σταθμό στην Αμφίπολη και την Απολλωνία, όπου και ανέπτυξε ο Παύλος το ευαγγέλιο του ή απλά πέρασαν από τις πόλεις αυτές χωρίς καμιά διακοπή και χωρίς κανένα σταθμό, οι απόψεις των ερευνητών δίστανται.

Η μετοχή «διοδεύσαντες» του στίχου 17,1 παράγεται από το ρήμα *διοδεύω*, που σημαίνει διέρχομαι δια μέσου κάποιας πόλεως με μικρή ή χωρίς διακοπή. Στην περίπτωση του στίχου μας οι ερευνητές[3], οι οποίοι υποστηρίζουν τη μικρή διακοπή στην Αμφίπολη και την Απολλωνία επικαλούνται τη χρήση του ρήματος «*διοδεύω*» από το Λκ. 8,1[4]. Εκεί δηκλώνεται ότι ο Ιησούς περιόδευε από πόλη σε πόλη και από χωριό σε χωριό κηρύττοντας το μήνυμα της βασιλείας του Θεού. Έτσι και εδώ φαίνεται ότι το «*διοδεύω*» δείχνει κάποια έστω σύντομη παραμονή του Ιησού στις πόλεις και τα χωριά για τον ευαγγελισμό των κατοίκων[5].

Οι ίδιοι ερευνητές, για να αποδείξουν κάποια στάση του Παύλου στις πόλεις που πέρασε προς τη Θεσσαλονίκη, υποστηρίζουν ότι και το αντίστοιχο ρήμα «*διέρχομαι*» στις Πράξεις δηλώνει παραμονή των ιεραποστόλων στα μέρη που περνούσαν.

γ) Το τρίτο ερώτημα αφορά την πορεία που ακολούθησαν ο Παύλος και οι συνοδοί του για να φθάσουν από τους Φιλίππους στην Θεσσαλονίκη. όπως ήδη αναφέραμε ακολούθησαν την Εγνατία οδό (Via Egnatia), η οποία από τη Νεάπολη έφθανε ως το Δυρράχιο, διασχίζοντας τη Μακεδονία. Περνούσε από τους Φιλίππους, την Αμφίπολη, την Απολλωνία, τη Θεσσαλονίκη, την Πέλλα, άφηνε αριστερά τη Βέροια, περνούσε από την Έδεσσα και προχωρούσε προς δυσμάς[6].

Το πρόβλημα που παραμένει είναι από ποια πύλη της δυτικής Θεσσαλονίκης μπήκε στην πόλη ο Παύλος και οι συνοδοί του· από τη Χρυσή Πύλη (Πύλη Βαρδαρίου), όπου ξεκινούσε η Via Regia (Λεωφόρος Εγνατία) και κατέληγε στην Κασανδρεωτική Πύλη (Πύλη Καλαμαριάς) ή από τη Ληταία Πύλη (Γενί-Καπού), όπου ξεκινούσε κάποιος δρόμος στο ύψος της σημερινής οδού Αγ. Δημητρίου και κατέληγε στη νέα Χρυσή Πύλη ή στην Πύλη των Ασωμάτων του ανατολικού τείχους [7].

δ) Το τελευταίο πρόβλημα που έχουμε να αντιμετωπίσουμε στο στίχο Πράξ. 17,1 είναι η συναγωγή της Θεσσαλονίκης ήταν η μοναδική στις πόλεις της Μακεδονίας που πέρασε ο απόστολος από τους Φιλίππους ως την πρωτεύουσα της Μακεδονίας και σε ποιο μέρος της πόλεως βρισκόταν.

Η γραφή ή συναγωγή δίχασε τους ερευνητές και τους ανάγκασε να υποστηρίξουν δυο διαφορετικές απόψεις. Όσοι δέχονται[8] το άρθρο πριν από τη συναγωγή

υποστηρίζουν ότι «ή συναγωγή» της Θεσσαλονίκης ήταν η μοναδική στις περιοχές που επισκέφθηκε ο Παύλος από τους Φιλίππους, την Αμφίπολη και την Απολλωνία ως την πρωτεύουσα της Μακεδονίας. Όσοι δέχονται[9] τις
.....

Σύμφωνα με μια προφορική παράδοση ο Παύλος κήρυξε στην συναγωγή των Ιουδαίων που βρισκόταν στο βόρειο μέρος της Θεσσαλονίκης, εκεί που κτίστηκε το παρεκκλήσιο της Ιεράς Μονής Βλατάδων και τιμάται στη μνήμη των αποστόλων Πέτρου και Παύλου[10]. Μια άλλη παράδοση θέλει τη συναγωγή κοντά στο ναό του αγίου Γεωργίου (Ροτόντα). Ο M. Cousinery[11] υπέδειξε μια τετράγωνη πέτρινη βάση από την οποία μίλησε ο απόστολος Παύλος.

Ο Γ. Σωτηρίου[12] στηριζόμενος σε διάφορες παραδόσεις υπέδειξε ως πιθανό τόπο την περιοχή του νεκροταφείου της Ευαγγελίστριας. Με την άποψη αυτή συντάσσεται και ο M. Σιώτης[13]. Ο Σ. Πελεκίδης στηριζόμενος σε μια ελληνοσαμαριτική επιγραφή του 4^{ου}-5^{ου} αι. μ.Χ., που βρέθηκε κοντά στην Παναγία των Χαλκίων, υπέδειξε ως πιθανή περιοχή, όπου ήταν η συναγωγή, αυτή την τοποθεσία, κοντά στην Εγνατία[14].

Μετά από όλες τις παραπάνω υποθέσεις καταλήγουμε σε κάποια συμπεράσματα. Μπορεί να μην έγινε κατορθωτό να εξακριβωθεί ο τόπος που βρισκόταν η συναγωγή των Ιουδαίων, όμως είναι κοινή συνείδηση όλων των ερευνητών· α) ότι υπήρχε ακμάζουσα ιουδαϊκή κοινότητα στη Θεσσαλονίκη και β) ότι στη συναγωγή της συγκεκριμένης κοινότητας πήγε ο απόστολος των εθνών για να απευθύνει το κήρυγμα του ευαγγελίου προς τους συμπατριώτες του Ιουδαίους.

[Διαβάστε ολόκληρη τη μελέτη εδώ](#)

Παραπομπές:

[1] Εύστοχα επισημαίνει ο E. Haenchen, *The Acts of the Apostles, A Commentary*, σελ. 499, ότι οι αρχές συνόδευσαν τους αποστόλους έξω από τις φυλακές. Όμως η αναχώρηση από το σπίτι της Λυδίας δηλώνει αναχώρηση από τη σύναξη των Φιλιππων.

[2] Ο συγγραφέας των Πράξεων μνημονεύει μόνο τα πρόσωπα που τον ενδιαφέρουν για τη διήγηση, γι' αυτό παρέλειψε να χρησιμοποιήσει το όνομα του Τιμοθέου στη διήγηση της Θεσσαλονίκης βλ. E. Haenchen, *The Acts of the Apostles*, σελ. 499.

[3] Βλ. E von Dobschutz, *Die Thessalonicher-Briefe*, ⁷1909 (1974), σελ. 9.

[4] Ο H. Schurmann, *Das Lukas evangelium*, τόμ. 1, Freiburg 1969, σελ. 445 στο σημείο αυτό βλέπει μια κοινή γραμμή και ένα πρότυπο της ιεραποστολικής τακτικής της αρχέγονης Εκκλησίας, που δόθηκε από τη στάση και την ιεραποστολική τακτική του Ιησού.

[5] Την προβληματική των παραλλήλων ενεργειών και μεθόδων ιεραποστολικής τακτικής βλ. I. H. Marshall, *The Gospel of Luke. A Commentary on the Greek text*, The Paternoster Press 1979, σελ. 316κ.ξ.

[6] Περισσότερα για την περιγραφή της Εγνατίας οδού βλ. M. Savignon, «Η γεωγραφική εικόνα της Μακεδονίας», στο *Μακεδονία· 4.000 χρόνια ελληνικής ιστορίας και πολιτισμού*, Γεν. Εποπτεία Μ.Β. Σακελλαρίου, Αθήνα 1982, σελ. 18.

[7] Βλ. M. Vickers, «Hellenistic Thessaloniki», *JHS XCII* (1972), 156-170 ιδιαίτερα σελ. 158 και Χαρ. Μπακιρτζή, «Περί του συγκροτήματος της αγοράς της Θεσσαλονίκης», *Αρχαία Μακεδονία, Β΄ Διεθνές Συμπόσιο IMXA*, Θεσσαλονίκη 1997, σελ. 257-169, ιδιαίτερα σελ. 266-267.

[8] Βλ. τη σχετική προβληματική στον Th. Zahn, *Die Apostelgeschichte des Lucas*, Leipzig 1912, σελ. 586 εξ.

[9] Βλ. τη σχετική προβληματική στον E. Haenchen, *The Acts of the Apostles*, σελ. 506.

[10] Πρβλ. Γ. Στογιόγλου, *Η εν Θεσσαλονίκη Πατριαρχική Μονή των Βλατάδων*, Θεσσαλονίκη 1971, σελ. 28-29. Ο Meinardus, *St. Paul in Greece*, Athens 1992, σελ. 32.

[11] M. Cousinery, «Voyage olam la Macedoine, I», στο *Μελέτες για την αρχαία Θεσσαλονίκη*, σελ. 20 εξ.

[12] G. Sotiriou, «Traditions et Legends concernant la predication et les souffrances de l' Apotre paulen Grece», στο *Paulus-Hellas-Oikumene*, (An Ecumenical symposium, Puplished by the student Christian Association of Greece), Athens 1951, σελ. 172, 174.

[13] Μ. Σιώτου, «Εικόνες από την επίσκεψη του αποστόλου Παύλου εις Θεσσαλονίκην», *Γρηγόριος Παλαμάς* 35 (1953), 221.

[14] Σ. Πελεκίδη, *Πεπραγμένα 9^{ου} Διεθνούς Βυζαντινολογικού Συνεδρίου, Α΄*, Αθήνα 1955, σελ. 408.

<https://bit.ly/3dQ4OC3>